

PROBLEMATIKA DĚTSKÝCH BABY BOXŮ PROBLEMS OF CHILDREN BABY BOXES

Nechvátalová Vladimíra

Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, katedra sociální práce a sociální politiky

Summary

The work is aimed at problems of children baby boxes. It considers methods of solving considerably difficult situations conducting a woman to her decision to abandon her child. It also describes several other possibilities, particularly of putting the child into institutions for children calling for immediate assistance, taking advantage of the care of inpatient health facilities including special health facilities – nursery institutions or children homes, and delivering the child into a hospital with signing a legal declaration of the mother expressing her agreement with submitting the child to adoption. The article also takes into account the prevention of the origination of the phenomenon described – situation of the child into a baby box. It should include the prevention of unwanted pregnancy, planning of the parenthood and possibility of taking the advantage of the anonymous care in the period of the pregnancy, preparation for the delivery and for taking care of the newborn and secret or anonymous delivery. The author simultaneously characterizes the attitude of particular bodies of the social-legal protection of children and other authorities to these problems. She also describes the history of the origination of baby boxes in the Czech Republic and briefly also in Europe.

Key words: Baby box – attitude of authorities – social-legal protection – solution – particularly difficult situations

Souhrn

Práce je zaměřena na problematiku dětských baby boxů. Zabývá se způsoby, jakými lze řešit zvláště obtížnou situaci, jež vede ženu k rozhodnutí vzdát se svého dítěte. Popisuje i několik jiných možností řešení než umístit dítě do baby boxu. Zejména možnost odložit dítě do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, využití péči lůžkových zdravotnických zařízení včetně zvláštních zdravotnických zařízení – kojeneckých ústavů či dětských domovů, porodit dítě v nemocnici a podepsat zákonné prohlášení matky se souhlasem k osvojení. Článek se zabývá i prevencí vzniku popsáného jevu – odložení dítěte do baby boxu. Ta by měla zahrnovat předcházení vzniku nechtěného těhotenství, plánování rodičovství, možnost využívání anonymní péče v době těhotenství, přípravu na porod a péči o novorozence, utajený nebo anonymní porod. Současně autorka charakterizuje postoj jednotlivých orgánů sociálně právní ochrany dítěte i jiných úřadů k této záležitosti. Dále také popisuje historii vzniku baby boxů v České republice a v krátkosti i v Evropě.

Klíčová slova: baby box – postoj orgánů – sociálněprávní ochrany – řešení – zvláště obtížné situace

HISTORIE V ČESKÉ REPUBLICE I VE SVĚTĚ

První baby box byl v České republice otevřen 1. června 2005 na GynCentru v Praze. Druhý baby box je od listopadu 2006 instalován v Nemocnici Milosrdných bratří v Brně. Oba tyto baby boxy zřídilo Občanské sdružení Baby box pro odložené děti — Statim, které je práv-

nickou osobou. Registrace je provedena Ministerstvem vnitra ČR pod č. j. VS/1-1/61794/05-R (1).

Posláním a cílem činnosti tohoto sdružení je snaha o záchranu novorozenců, kteří by jinak byli matkou odloženi za podmínek, v nichž by jim hrozila vážná újma na zdraví nebo smrt (2).

V souvislosti s cílem sdružení je nutné uvést, že dle číselných údajů zveřejňovaných ministerskými, policejními a hasičskými útvary nebyl v České republice usmrčen v roce 2005 žádný novorozenec matkou (viz tabulka č. 1) (3). Nicméně, jak uvádí Velemínský, v období

1992-2002 došlo v České republice k čtyřiceti třem vraždám novorozenců matkou. Z právního hlediska byl však čin definován jako vražda jen ve 30 % případů (4). Ostatní případy byly posuzovány jako usmrcení novorozence v důsledku rozrušení způsobeného porodem.

Tab. 1 Vraždy novorozenců v letech 2003 - 2005.

rok 2005	počet případů
Vraždy novorozence matkou	0
Usmrcení lidského plodu (nedovolené přerušení těhotenství) § 227 (5)	0
Usmrcení lidského plodu (nedovolené přerušení těhotenství) § 228 (6)	1
rok 2004	počet případů
Vraždy novorozence matkou	0
Usmrcení lidského plodu (nedovolené přerušení těhotenství) § 227	0
Usmrcení lidského plodu (nedovolené přerušení těhotenství) § 228	0
rok 2003	počet případů
Vraždy novorozence matkou	3
Usmrcení lidského plodu (nedovolené přerušení těhotenství) § 227	0
Usmrcení lidského plodu (nedovolené přerušení těhotenství) § 228	0

Zdroj: MV ČR

V Evropě jsou baby boxy zřizovány od roku 2000. V Německu jich je v současné době dle dostupných informací 67, v Rakousku je schránek pět, ve Švýcarsku jedna, v Itálii také jedna schránka (7). V Maďarsku je zřízeno osm schránek. Schránky jsou zřizovány ve specializovaných dětských nemocnicích, v zařízeních pro ohrožené děti nebo v nemocnicích s dětskými odděleními (8).

MOŽNOSTI ŘEŠENÍ ZVLÁŠTĚ OBTÍŽNÉ SITUACE MATKOU

Matka, která se po porodu ocitne ve zvlášť obtížné situaci, jež ji vede k rozhodnutí vzdát se svého dítěte, má i několik jiných možností než umístit dítě do baby boxu: odložit dítě do

zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, využít péče lůžkových zdravotnických zařízení včetně zvláštních zdravotnických zařízení – kojeneckých ústavů či dětských domovů, porodit dítě v nemocnici a podepsat zákonné prohlášení matky se souhlasem k osvojení.

Odložit dítě vyžadující okamžitou pomoc lze i do takového zařízení, jakým je Klokánek. Je to zařízení Fondu ohrožených dětí, jehož cílem je nahradit ústavní výchovu týraných, zanedbávaných, zneužívaných či jinak ohrožených dětí přechodnou a okamžitou rodinnou péčí. Tato zařízení přijímají v nepřetržitém provozu i novorozence, jejichž matky tají těhotenství a porodí mimo zdravotnické zařízení, v nichž by se musely bát prozrazení své

totožnosti (9). Těchto zařízení existuje v České republice 13, takže jsou územně dostupnější než 2 baby boxy.

Druhou možností je využití péče lůžkových zdravotnických zařízení včetně zvláštních zdravotnických zařízení – kojeneckých ústavů či dětských domovů. Matka v těchto zařízeních může pobývat již před porodem a po porodu může dát souhlas k osvojení. Tento souhlas k osvojení může být dán předem bez vztahu k osvojitelům, nejdříve 6 týdnů po narození dítěte, a to osobně, písemně před orgánem sociálněprávní ochrany dítěte nebo soudem (10).

Kontakt s orgánem sociálně právní ochrany dítěte může zprostředkovat právě zdravotnické zařízení.

Souhlasu s osvojením není třeba v případě, že rodič nejeví po dobu 2 měsíců od narození žádný zájem o dítě nebo po dobu 6 měsíců neprojevuje opravdový zájem o dítě (11).

Třetí možností je porodit dítě v nemocnici a podepsat zákonné prohlášení matky se souhlasem k osvojení. Tzv. utajené porody, které od srpna 2004 povoluje novela zákona o péči o zdraví lidu, která umožňuje těhotným ženám v obtížné životní situaci své dítě donosit a porodit s veškerou k tomu potřebnou zdravotní péčí. Smyslem novely bylo i zabránit situacím, kdy je dítě po porodu matkou odloženo a v lepším případě potom nalezeno (12).

Ve výše popsáném případě žena s trvalým pobytem na území České republiky, která porodila dítě a písemně požádala o utajení své osoby v souvislosti s porodem, má právo na zvláštní ochranu svých osobních údajů. Zdravotnické zařízení je v takovém případě povinno vést zdravotnickou dokumentaci v rozsahu péče související s těhotenstvím a porodem, jejíž součástí jsou osobní údaje této ženy nezbytné ke zjištění anamnézy. Jméno a příjmení ženy je vedeno odděleně od zdravotnické dokumentace spolu s písemnou žádostí o utajení porodu, datem narození a datem porodu. Po skončení hospitalizace se zdravotnická dokumentace o tyto údaje doplní a zapečetí. Otevření takto zapečetěné zdravotnické dokumentace je možné jedině na základě rozhodnutí soudu. Lékaři a příslušníci zdravotnického personálu, kteří v rámci výkonu lékařské péče přišli do styku s osobními údaji ženy, jsou

povinni o nich zachovávat mlčenlivost (13).

Do matriční knihy se pak nezapisují následující údaje: jméno, popřípadě jména, příjmení, popřípadě rodná příjmení, data a místa narození, rodná čísla, státní občanství a místo trvalého pobytu rodičů (14).

Z metodického pokynu Ministerstva zdravotnictví České republiky však vyplývá, že utajovaným údajem je pouze jméno, příjmení, datum narození matky a datum porodu a že ochrana dat se nevztahuje na registrační číslo pojištěnce a číslo (resp. název) příslušné zdravotní pojišťovny (15).

Osobně se domnívám, že matky o těchto možnostech nejsou buď vůbec informovány, nebo jsou informovány nedostatečně. Hledat informace se bojí nebo ostýchají. Matky se mohou také obávat, že dojde k prozrazení jejich identity při předkládání identifikačních údajů z důvodu nutnosti úhrady zdravotní péče.

PÉČE O MATKU A DÍTĚ PŘED PORODEM

Péče o matku a dítě by měla začínat již před porodem a ne až po něm. Dobrá péče nezahrnuje však jen poskytování informací, nýbrž i práci s matkou a případně její rodinou. Součástí této péče je poskytnutí možnosti řešení obtížné životní situace. Nejčastěji pocházejí nechtěné děti ohrožené odložením nebo usmrcením z rodin, kde je matka obětí domácího násilí, od matek závislých na drogách, od matek cizinek a od matek nedospělých či nezletilých (16). Pomoc před porodem by se proto měla zaměřit hlavně na tyto čtyři ohrožené skupiny.

V optimálním případě by dle prof. Lischa měla péče zahrnovat tři kroky nebo spíše stupně: předcházení vzniku nechtěného těhotenství, plánování rodičovství, možnost využívání anonymní péče v době těhotenství, příprava na porod a péči o novorozence, řešení sociální situace, porod, utajený nebo anonymní porod. Odložení dítěte či ohrožení jeho života by pak bylo jen posledním, málo využívaným východiskem z obtížné životní situace v životě ženy (17).

POSTUP ORGÁNŮ SOCIÁLNĚPRÁVNÍ OCHRANY

Po odložení dítěte do baby boxu kontaktuje

zdravotnické zařízení orgán sociálně právní ochrany dítěte. Orgán sociálně právní ochrany dětí zváží konkrétní situaci, zdravotní stav a věk dítěte a na základě zjištění podá podnět nebo návrh soudu na předběžné opatření. Tím se dítě svěřuje do péče fyzické osoby (např. žadatele o osvojení nebo o pěstounskou péči, příbuzné osoby apod.) nebo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc či kojeneckého ústavu. Soud také ustanoví dítěti poručníka. Pokud je původ dítěte známý zkontaktuje příslušný orgán sociálně právní ochrany dětí vždy nejdříve rodiče dítěte a nabídne jim spolupráci při řešení nepříznivé situace, ve které se rodina nachází (18).

SOUHLAS ČI ODMÍTNUTÍ BABY BOXŮ

Z hlediska dostupných medicínských, právních, technických, etických i ekonomických hledisek není možné vyslovit souhlas či nesouhlas se zřízením a provozováním baby boxů.

Ministerstvo zdravotnictví uvádí ve svém prohlášení nejzávažnější právní aspekty související s provozováním baby boxů a to zejména, že Úmluva o právech dítěte, jež je součástí našeho právního řádu, výslovně zakotvuje: právo dítěte na život, právo dítěte na identitu, právo dítěte znát svůj původ a být v péči svých rodičů. Přičemž smluvní státy úmluvy jsou povinny respektovat tato práva v nejvyšší možné míře, je-li to možné (19).

Článek 6 deklarující přirozené právo na život, jeho odstavec 2, ale také říká, že státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zabezpečují v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte a ne jen respektování tohoto práva v nejvyšší možné míře, je-li to možné (20). Článek 7 Úmluvy hovoří o registraci dítěte hned po narození, o právu na jméno a právo na státní příslušnost, a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zabezpečují provádění těchto práv v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím (21). V souvislosti s Úmluvou si klade Dunovský otázku, co je přednější, zda právo na život, či právo na znalost svého původu. Sám na ni odpovídá, že při takto vyhraněné otázce právo na život. Bude však plnohodnotně zabezpečený ve smyslu práva na nejlepší zájem o něj (čl.

3 Úmluvy) (22).

Postavení orgánů státní správy a samosprávy ke zřízení a provozování baby boxů se liší a zároveň se v čase vyvíjí. Ministerstvo práce a sociálních věcí vydalo k otázce baby boxů tiskovou zprávu a metodický pokyn pro orgány sociálně právní ochrany dítěte.

Cílem metodického pokynu je především zajistit, aby se odložené děti co nejdříve vrátily do vlastní rodiny nebo aby pro ně příslušné orgány našly v co nejkratší době rodinu náhradní (23).

ZÁVĚR

Zavedení baby boxů neřeší otázku usmrcení novorozenců, ani otázku umístění dětí do náhradní péče, ani obavu odborníků z možného obchodu s dětmi. S těmito oblastmi pouze souvisí. Přílišná negativní medializace bez vysvětlení všech aspektů ovlivňuje nevhodným způsobem názory veřejnosti na tuto problematiku.

Existují určité obavy Ministerstva zdravotnictví, které vyplývají z jeho Prohlášení k záměru Nadačního fondu pro odložené děti Statim zřídit a provozovat Baby box pro anonymní odložení dítěte, které však shledávám jako neopodstatněné (24). Jedná se o výhrady, že dojde k legalizaci beztrestného nezodpovědného jednání rodičů, že baby boxy budou zneužívány především k odkládání dětí cizinců a dětí zdravotně hendikepovaných vyžadujících finančně vysoce nákladnou zdravotní péči a že případné zavedení baby boxů může indukovat porody mimo zdravotnická zařízení a znamenalo by zhoršení dosavadní vysoké úrovně perinatální péče v ČR

Případů umístění novorozenců je zatím tak málo, že přímou (případně příčinnou) souvislost nelze prokázat. Zavedení baby boxů však dává matkám další možnost řešení složité osobní situace.

LITERATURA

1. Výpis z MV ČR – z rejstříku o.s. [online]. Praha: MV ČR, 2006 [cit. 2006-05-29]. Dostupné z WWW: <http://www.mvcr.cz/rady/sdruzeni/sdruz006.html>.
2. Občanské sdružení Baby box pro odložené děti — Statim. Stanovy občanského sdružení. Praha: Občanské sdružení Baby box pro odložené děti — Statim, 2004. 3 s.
3. Statistika. [online]. Praha: MV ČR, 2006 [cit. 2006-05-29]. Dostupné z WWW: <http://www.mvcr.cz/>

- statistiky/index.html.
4. Velemínský, M.: Baby box, ne ale... Prevence úrazů, otrav a násilí, 2006, č.1, s. 59. ISSN1801-0261.
 5. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ze dne 29.11.1961. Uveřejněno v č. 65/1961 Sbírky zákonů na straně 0465. §227.
 6. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ze dne 29.11.1961. Uveřejněno v č. 65/1961 Sbírky zákonů na straně 0465. §228.
 7. Pokorná, M., Hess, L.: Odložené děti. [online]. Praha: Občanské sdružení Baby box pro odložené děti - Statim, 2006 [cit. 2006-05-29]. Dostupné z WWW: <http://www.mvcr.cz/rady/sdruzeni/sdruz006.html>.
 8. Lischka, A.: Babyklappe - Sinn und Problematik. [online]. Praha: Občanské sdružení Baby box pro odložené děti — Statim, 2006 [cit. 2006-05-29]. Dostupné z WWW <http://www.statim.cz/uvod.php>.
 9. Burdová, Z.: Co obnáší pobyt v Klokánku. Sociální práce, 2006, č.1, s. 32-33. ISSN1213-6204.
 10. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ze dne 04.12.1963. Uveřejněno v č. 53/1963 Sbírky zákonů na straně 0339. §68.
 11. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ze dne 04.12.1963. Uveřejněno v č. 53/1963 Sbírky zákonů na straně 0339. §68.
 12. Nové pravomoci ombudsmana. Veřejná správa: jediný český týdeník pro státní správu a samosprávu, 2005, č. 21, s. 6-8. ISSN 1213-6581 .
 13. Zákon č. 422/2004 Sb., o péči o zdraví lidu, ze dne 10.06.2004. Uveřejněno v č. 138/2004 Sbírky zákonů na straně 8090. část 1, §67.
 14. Zákon č. 422/2004 Sb., o péči o zdraví lidu, ze dne 10.06.2004. Uveřejněno v č. 138/2004 Sbírky zákonů na straně 8090. č. 2, §17.
 15. Metodické opatření. č. 36306/2004/OZP, Postup zdravotnických zařízení při poskytování zdravotní péče související s utajeným porodem, ze dne 01.01.2005. Uveřejněno v č. 1/2005 Věstníku Min. zdravotnictví na straně 5. čl 1.
 16. Wiedermann H. Der Hamburger Notruf zur Vermeidung von Kindesaussetzung - Eine "Babyklappe" soll Leben retten. Hamburg: Behörde für Schule, Jugend und Berufsbildung, Amt für Jugend, 2000. 4 s.
 17. Lischka, A. Babyklappe - Sinn und Problematik. [online]. Praha: Občanské sdružení Babybox pro odložené děti — Statim, 2006 [cit. 2006-05-29]. Dostupné z WWW <http://www.statim.cz/uvod.php>
 18. MPSV. Metodický pokyn pro případy dětí odložených do baby boxů. Praha: MPSV, 2006. 5 s.
 19. Prohlášení Ministerstva zdravotnictví k záměru Nadačního fondu pro odložené děti Statim zřídít a provozovat „Baby box“ pro anonymní odložení dítěte v plotové zdi Gynekologicko-porodnické kliniky Všeobecné fakultní nemocnice (VFN). [online]. Praha: MV ČR, 2006 [cit. 2006-05-29]. Dostupné z WWW: <http://www.mzcr.cz/index.php?clanek=1505>.
 20. Úmluva o právech dítěte, OSN 1989. Sdělení č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte, ze dne 20.11.1989. Uveřejněno v č. 22/1991 Sbírky zákonů na straně 0502. čl. 6.
 21. Úmluva o právech dítěte, OSN 1989. Sdělení č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte, ze dne 20.11.1989. Uveřejněno v č. 22/1991 Sbírky zákonů na straně 0502. čl. 7.
 22. Dunovský, J.: Baby box. Prevence úrazů, otrav a násilí, 2005, č. 2, s. 123 - 124. ISSN1801-0261.
 23. Beránková, K.: MPSV vydalo metodiku pro případy dětí odložených do babyboxů. Praha: MPSV, 2006. 2 s. Tisková zpráva.
 24. Prohlášení Ministerstva zdravotnictví k záměru Nadačního fondu pro odložené děti Statim zřídít a provozovat „Baby box“ pro anonymní odložení dítěte v plotové zdi Gynekologicko-porodnické kliniky Všeobecné fakultní nemocnice (VFN). [online]. Praha: MV ČR, 2006 [cit. 2006-05-29]. Dostupné z [www: http://www.mzcr.cz/index.php?clanek=1505](http://www.mzcr.cz/index.php?clanek=1505).
 25. Jíra, V., Vorel, F., Velemínský, M.: Vraždy novorozenců v České republice a psychosociální stav jejich matek. Prevence úrazů, otrav a násilí 2005, č.1, roč. 1., s. 30-44. ISSN 1801-0261

Vladimíra Nechvátalová
vladimira@nechvatalovi.com